

MELIK

JUGOSLAVIJA

2881.



Akad. Dr. ANTON MELIK

# JUGOSLAVIJA

ZEMLJOPISNI PREGLED

PREVEO:  
Prof. VLADIMIR BLAŠKOVIĆ

ŠKOLSKA KNJIGA  
ZAGREB 1952

Jezična redakcija  
prof. R. F. POLJANEC

Naslovnju stranu opremio  
akad. slikar RUDOLF SCHLICK

Odobrio Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu  
Narodne Republike Hrvatske

## UVOD

### POLITIČKO-GEOGRAFSKI POLOŽAJ JUGOSLAVIJE

#### Jugoslavija — balkanska, podunavska i jadranska država

Jugoslavija se u svijetu smatra balkanskom državom. Najveći dio njezinoga zemljišta pripada Balkanskom poluotoku. Ako se pridržavamo tradicionalnog shvaćanja, te pod Balkanskim poluotokom razumijevamo sve, što se nalazi južno od donjeg Dunava i Save, tada mu uistinu pripada velika većina našeg saveznog teritorija. Međutim je isto tako činjenica, da Jugoslavija znatnim dijelom svoga zemljišta dopire još u srednju Evropu i to u veliku ravan srednjega Podunavlja, koja je u naučnom svijetu najpoznatija pod imenom Panonske kotline, i u jugoistočni dio Alpa, koje su izrazito srednjoevropsko gorje. Potrebno je naročito istaći, da ne bismo dobili pravu sliku, kad bismo odnos između balkanskog i srednjoevropskog područja Jugoslavije mjerili samo po prostranstvu zemljišta. Valja naime imati na umu, da su balkanski predjeli mnogo gorovitiji, znatno manje nastanjeni i da u njima privredni razvitak, zbog manje ugodne povijesne prošlosti nije mogao toliko napredovati kao u područjima sjeverno od Save i Dunava, gdje prevladaju plodne ravnice s dobrim privrednim uvjetima i gdje je zbog toga kao i zbog povoljnijih uvjeta za razvitak stanovništvo vrlo gusto naseljeno. Po broju stanovništva i po privrednom značenju sjeverna područja, u poređenju s balkanskima, znače mnogo više nego što bi se to moglo zaključivati samo po njihovoj geografskoj rasprostranjenosti.

Posebno treba, međutim, naglasiti, da je crta Sava — donji Dunav veoma slaba granica Balkanskog poluotoka prema srednjoj i istočnoj Evropi. Zemljište se naime iz nizinskog područja uz donju Savu i srednji i donji Dunav vrlo polako diže prema jugu, prelazeći iz nizine, koja se široko pružila još i južno od tih dviju rijeka, tek polako prelazi u humlje, bregove i napokon u planine, koje zauzimaju najveći dio središnjeg dijela Balkanskog poluotoka. Zato nije čudo, što je bilo već mnogo sporova o tome, gdje treba da zamišljamo zaista u samoj prirodi utemeljenu sjevernu granicu Balkanskog poluotoka. No takvo razglabanje ne bi imalo neku veliku korist. Mnogo je važnija činjenica, da jugoslavensko stanovništvo dopire naširoko u južni dio Panonske nizine i da pripada istom narodu kako na južnoj tako i na sjevernoj strani Dunava i Save sve do sjevernih granica savezne narodne republike Jugoslavije.

Nadalje je vrlo važna činjenica u pogledu političko-geografskog položaja to, što se Jugoslavija svojom širokom jugozapadnom stranom

## SADRŽAJ

### Uvod

Političko-geografski položaj Jugoslavije . . . . .	3
Jugoslavija — balkanska, podunavska i jadranska država . . . . .	3
Veličina saveznog teritorija i broj stanovništva . . . . .	4
Političko-geografski položaj . . . . .	5
Značajna svojstva reljefa . . . . .	9

### I. Geografska slika cjeline

A. Pregled reljefa . . . . .	14
Cinjenice starijeg zemaljskog razvitka -- Postanak triju naših velikih predjela . . . . .	14
Petrografske geološki sastav tla . . . . .	23
Geomorfološki razvitak — postanak sadašnjeg reljefa . . . . .	27
Karstifikacija . . . . .	34
Posljedice diluvijalnih ledenjaka i preoblikovanje u sadašnjosti . . . . .	41
B. Klima, vodne prilike, tlo i flora . . . . .	46
Klima Jugoslavije . . . . .	46
Hidrografske pregled . . . . .	52
Tipovi tla po pedološkoj oznaci . . . . .	56
Bilje i privredno važne životinje . . . . .	59
C. Priroda i čovjek na našem zemljištu -- tok naseljavanja . . . . .	
Priroda i čovjek na prvim stupnjevima privređivanja i tragovi najstarijeg naseljavanja — Geografske posljedice robovskog doba . . . . .	61
Geografske posljedice privređivanja i razvoj naseljavanja u predfеudalno i feudalno doba nakon slavenskog doseljenja . . . . .	66
Feudalno razdoblje: turska vladavina i njezine antropogeografske posljedice . . . . .	72
Prijelaz u doba kapitalizma . . . . .	79
Nacionalno i socijalno oslobođenje i sporazum naroda Jugoslavije. Prijelaz na plansku privredu . . . . .	85

### II. Pregled velikih geografskih predjela Jugoslavije

A. Primorski predjel . . . . .	90
1. Jadransko more . . . . .	90
Jadransko more -- dio Sredozemlja . . . . .	90
Jadranska morska kotlina -- Obala . . . . .	92
Prirodna svojstva mora u našem Jadranu . . . . .	102
Jadransko more u privredi našega Primorja . . . . .	109
2. Naše Jadransko primorje -- Reljef, klima i vegetacija . . . . .	114
Pokrajinske jedinice i raspored našeg Primorja . . . . .	114
Reljef Primorja . . . . .	122
Klima Primorskog predjela . . . . .	129
Flora u našem Jadranskom Primorju . . . . .	137
3. Privreda i naseljenost u Primorju . . . . .	140
Prometna povezivanja u borbi s prirodnim i povijesnim zaprekama . . . . .	140
Poljoprivreda . . . . .	147

Rudarstvo u našem Jadranskom Primorju . . . . .	155
Obrt i industrija . . . . .	157
Nužnosti trgovačke izmjene . . . . .	162
Naseljenost našega Primorja . . . . .	163
<b>B. Nizinski ili panonski predjel . . . . .</b>	<b>171</b>
1. Prirodna baza . . . . .	171
Položaj i opseg . . . . .	171
Površje i hidrografski odnosi našeg panonskog predjela . . . . .	173
Rubno područje panonskog predjela . . . . .	181
Geografski raspored nizine u našem panonskom predjelu . . . . .	185
Osamljene planine, brda i brežuljci u našem panonskom predjelu . . . . .	188
Klima našeg panonskog predjela . . . . .	200
Vodni režim na rijekama u našem panonskom predjelu . . . . .	205
Bilje . . . . .	207
2. Privredni odnosi našeg panonskog predjela . . . . .	208
Poljoprivreda . . . . .	208
Rudarstvo . . . . .	217
Industrija . . . . .	220
Prometno -- geografske prilike . . . . .	223
3. Naseljenost . . . . .	226
Gustoća naseljenosti . . . . .	226
Seoska naselja u našem panonskom predjelu . . . . .	228
Gradovi . . . . .	235
Vodeći gradovi u našem panonskom predjelu . . . . .	237
<b>C. Planinski predjel . . . . .</b>	<b>242</b>
1. Pregled cjeline . . . . .	242
Ortografski pregled . . . . .	242
Prirodne osnove za klimu u planinskom predjelu . . . . .	247
Klima našeg planinskog predjela . . . . .	249
Bilje . . . . .	258
<b>Pojedina područja planinskog predjela . . . . .</b>	<b>261</b>
1. Slovenija . . . . .	261
A. Slovenske Alpe ili Snježnici . . . . .	261
B. Celovačka kotlina i Pohorsko Podravlje . . . . .	262
C. Predalpsko pobrđe i kotline . . . . .	266
D. Slovensko dinarsko iil kraško područje . . . . .	271
2. Planinski predjel u Hrvatskoj . . . . .	275
A. Ličko visočje i Gorski Kotar . . . . .	275
B. Nisko dinarsko područje u Hrvatskoj . . . . .	278
3. Dinarski planinski predjel u Bosni i Hercegovini . . . . .	279
A. Područje visoravni u zapadnoj Bosni . . . . .	279
B. Velike kraske visoravni u južnoj Bosni, visokoj Hercegovini, Crnoj Gori i Raškoj . . . . .	281
C. Pobrđe i sredogorje srednje Bosne . . . . .	285
4. Planinski predjel u Srbiji i Makedoniji . . . . .	293
Zajednička značajna obilježja . . . . .	293
A. Sjeverna Srbija . . . . .	295
B. Južna Srbija . . . . .	299
C. Kosovska -- Metohijska pokrajina . . . . .	304
D. Planinski predjel u Makedoniji . . . . .	307
E. Niski predjel srednje Makedonije . . . . .	311

### III. Narodne republike Jugoslavije prema karakteru zemljišta, privrede i stanovništva

Uvod . . . . .	317
Narodna republika Slovenija . . . . .	317
Narodna republika Hrvatska . . . . .	327
Narodna republika Bosna i Hercegovina . . . . .	336
Narodna republika Crna Gora . . . . .	346
Narodna republika Srbija s autonomnom pokrajinom Vojvodinom i autonomnom oblasti Kosmetom . . . . .	350
Narodna republika Makedonija . . . . .	360

### IV. Jugoslavija kao privredna cjelina

1. Pregledna privredna karakteristika cjelina . . . . .	372
2. Poljoprivreda . . . . .	379
Osnove poljoprivrede . . . . .	379
Ratarstvo s voćarstvom i vinogradarstvom . . . . .	384
Stočarstvo . . . . .	393
Suma i šumska privreda . . . . .	397
Struktura i raspored seljačkog zemljišnog posjeda . . . . .	401
Rudarstvo, obrt i industrija . . . . .	406
Dosadašnji raspored industrije u Jugoslaviji . . . . .	406
Vodena snaga i njeno iskorišćivanje Elektrizacija . . . . .	407
Ugljen i ugljena privreda . . . . .	412
Nafta . . . . .	476
Ostale rude i rudarstvo . . . . .	416
Obrt i industrija prije rata -- Početak nove velike industrijalizacije . . . . .	419
Prometne veze . . . . .	433
Promet stranaca . . . . .	438
Osnovne crte našeg prvog petogodišnjeg privrednog plana u svjetlosti geografije . . . . .	440

### Dodatak uz drugo izdanje

Glavni rezultati popisa stanovništva Jugoslavije 15. Marta 1948. . . . .	448
Napomene uz hrvatski prijevod . . . . .	452
Literatura . . . . .	454
Popis slika . . . . .	458